

Arvodet höjs – men det är huvudmannen som betalar priset

Uppsala överförmyndarnämnd har nu beslutat att höja arvoden för gode män och förvaltare med 1+1 procent inför 2026.

Det är ett beslut som ligger inom ramen för vad kommunen kan göra utifrån dagens lagstiftning, men det förändrar inte det grundläggande problemet. För i Sverige är det inte staten eller kommunen som bär den ekonomiska konsekvensen av höjda arvoden – utan i många fall huvudmannen själv. Människor som bedömts vara i behov av stöd för att klara sin ekonomi, sina rättigheter och sin vardag får alltså betala mer när arvodet justeras. Det är en ordning som saknar motsvarighet i välfärden och som ingen kommun, inte ens en stor kommun som Uppsala, kan rätta till på egen hand.

Det är sant att den huvudman som helt saknar betalningsförmåga i dag får sitt arvode betalt av kommunen. Men det är just här orättvisan blir tydlig. För den som ligger strax över gränsen – med låg pension, sjukersättning eller annan begränsad inkomst – kan en arvodeshöjning innebära att kommunen kliver av och att kostnaden i stället hamnar direkt på huvudmannen. Två personer med liknande behov och små ekonomiska marginaler kan alltså behandlas helt olika, enbart på grund av var de råkar hamna i ett inkomstspann. Den ena får hjälp utan egen kostnad, den andra får betala för att överhuvudtaget kunna ha kvar sitt stöd.

Det innebär också att ställföreträdare gång på gång hamnar i en omöjlig moralisk position. Vi utför ett samhällsbärande uppdrag som sträcker sig långt utöver vad arvodesnivåerna avspeglar. Vi hanterar vräkningsshot, skuldsanerigar, vårdplaneringar, myndighetsbeslut, digitala barriärer och ekonomiska kriser. Vi är ofta den enda stabila länken i en huvudmans tillvaro när övriga system inte räcker till. Ändå uppstår den märkliga föreställningen att vi ”tar” pengar från våra huvudmän när arvodet höjs. Det är inte bara felaktigt – det är djupt skadligt, både för relationen och för möjligheten att rekrytera nya ställföreträdare.

Till detta kommer en orättvisa som har fått alldeles för lite uppmärksamhet: de enorma skillnaderna i arvodesnivåer mellan kommunerna. I vissa kommuner ligger ersättningen på en nivå som gör det möjligt att rekrytera och behålla ställföreträdare, medan andra – som Uppsala – ligger bland de allra lägsta i landet, och sambandet är tydligt. Där arvoden är rimliga råder det sällan brist på ställföreträdare. Där arvodesnivåerna är låga, där är bristen ofta akut. Det är svårt att föreställa sig något annat välfärdsområde där en myndighetsinsats är beroende av hur många frivilliga som orkar bära ett tungt och ofta mycket komplext uppdrag vid sidan av sitt vanliga arbete. Ändå är det just så ställföreträdarskapet fungerar.

I inget annat välfärdssystem förväntas en utsatt person själv finansiera den hjälp som krävs för att deras rättigheter ska upprätthållas. En person som inte klarar sin ekonomi ska alltså stå för en större del av kostnaden när samhället justerar ersättningen till den som hjälper hen att hålla ordning. Det är en ordning som gör att ställföreträdare får bära den moraliska bördan för en lagstiftning som är felkonstruerad från början.

Sverige är det enda landet i Norden som fortfarande tillämpar denna finansieringsmodell. Konsekvensen blir att uppdraget undervärderas, att rekryteringen försvagas och att allt fler personer riskerar att stå utan god man eller förvaltare – samtidigt som reformen *Ett ställföreträdarskap att lita på* kräver mer av oss än någonsin tidigare.

Staten vill ha högre kompetens, bättre dokumentation, mer juridisk förmåga och ett tydligare ansvarstagande. Men finansieringen hänger kvar i en modell från en tid då uppdraget var betydligt mindre omfattande.

Det är här ansvaret måste tas, och det kan bara göras nationellt. Det är inte Uppsala eller någon annan kommun som bär skulden. Det är lagstiftaren som måste garantera att finansieringen av ställföreträdarskapet inte längre ska belasta de personer som redan befinner sig längst ut i välfärdens marginaler. Huvudmannens ekonomi får aldrig avgöra vilken hjälp man får eller om någon överhuvudtaget vill ta uppdraget. Så länge systemet ser ut som det gör kommer ställföreträdare att känna den skuld som egentligen borde riktas mot en lag som inte längre motsvarar verkligheten – och huvudmännen kommer att betala priset för en ojämlikhet de själva inte har någon möjlighet att påverka.

Det är tuffa tider för stora hjärtan.

Bernth Nyström

God man och förvaltare
Ordförande RGMF (Riksförbundet Gode män och Förvaltare)